

**ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ НА ТЕМАТИЧНОМУ ЦИКЛІ
«ТУБЕРКУЛЬОЗ: МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНА ДОПОМОГА,
ЮРИДИЧНИЙ СУПРОВІД» ДЛЯ ЛІКАРІВ ЗАГАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ-
СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ**

**PARTICULARITIES OF TRAINING AT THE THEMATIC CYCLE
"TUBERCULOSIS: MEDICAL AND PHARMACEUTICAL ASSISTANCE,
LEGAL SUPPORT" FOR GENERAL PRACTITIONERS-FAMILY
DOCTORS**

Валерій Шаповалов (Valerii Shapovalov)¹ (доктор фармацевтичних наук, професор)

Валентин Шаповалов (Valentyn Shapovalov)^{2,3} (доктор фармацевтичних наук, професор)

Вікторія Шаповалова (Viktoriia Shapovalova)^{2,3} (доктор фармацевтичних наук, професор)

Аліна Осинцева (Alina Osyntseva)^{2,3} (кандидат фармацевтичних наук)

Сергій Негрецький (Serhii Nehretskii)³ (кандидат фармацевтичних наук)

Анатолій Деркач (Anatolii Derkach)³ (кандидат фармацевтичних наук)

¹ Львівський медичний університет, Україна (Lviv Medical University, Ukraine)

² Луганський державний медичний університет, Україна (Luhansk State Medical University, Ukraine)

³ Громадська організація «Асоціація медичного та фармацевтичного права», Україна (Public Organization "Association of Medical and Pharmaceutical Law", Ukraine)

*Corresponding author: Alina Osyntseva

Abstract. Proven that one of the main threats to human health at the present stage are infectious diseases, in particular tuberculosis. The growth of the role of improving the qualifications of family doctors in the cycles of thematic improvement regarding medical and pharmaceutical care for patients with tuberculosis in the system of continuous postgraduate development was substantiated. The educational and methodological design of the thematic cycle "Tuberculosis: medical and pharmaceutical assistance, legal support" for general practitioners, family doctors using distance learning technologies (Viber, Zoom, Google Classroom, Google Workspace, etc.) was developed.

Keywords: tuberculosis, family doctors, thematic improvement, medical guarantee programs, legal support.

Вступ. Одну із основних загроз для здоров'я людства на сучасному етапі становлять інфекційні захворювання [1-5]. Серед них туберкульоз –інфекційне бактеріальне захворювання, спричинене мікобактерією туберкульозу, яка найчастіше вражає легені. Туберкульоз передається краплинним шляхом від хворої людини з активною респіраторною формою. Смертність від туберкульозу в Європі зросла вперше за 20 років [6]. Ослаблення боротьби із цією хворобою в

багатьох економічно розвинених країнах було передчасним і призвело до виходу ситуації з-під контролю, унаслідок чого ця хвороба не ліквідована у світі [7].

Туберкульоз в Україні є серйозною проблемою для системи охорони здоров'я країни. Епідемія туберкульозу в Україні продовжується з 1995 року, а рівень захворюваності з кожним роком невпинно збільшується. Не зважаючи на тенденцію до деяких статистичних покращень, ситуація залишається неоптимістичною — щороку діагноз “туберкульоз” ставлять приблизно 32 тисячам людей та понад 6 тисяч людей помирає. Україна знаходиться на другому місці в Європі за захворюваністю на туберкульоз. Особливої уваги заслуговує поширення мультирезистентного туберкульозу (понад 16% всіх хворих з вперше встановленим діагнозом). Україна входить до 30 країн світу, в яких особливо поширений мультирезистентний туберкульоз [8].

Сьогодні важливу роль у фармакотерапії пацієнтів з даним діагнозом грають саме лікарі первинної ланки. Завдяки систематичному підвищенню своєї професійної кваліфікації, лікар загальної практики повинен надавати якісну медичну допомогу, займатися динамічним спостереженням за станом здоров'я пацієнта та членів його родини, проводити необхідні обстеження та важливі лікувально-оздоровчі заходи. Також, сімейний лікар відповідає за своєчасне направлення на консультацію фтизіатра, госпіталізацію та займається питаннями експертизи тимчасової втрати працездатності [9].

Сімейна медицина є однією з найефективніших стратегій системи охорони здоров'я, зокрема щодо збереження і зміцнення здоров'я громадян, а також раціонального використання бюджетних коштів. Цей підхід підтримала Всесвітня організація охорони здоров'я, яка в своєму стратегічному документі «Здоров'я для всіх у XXI столітті» визначила розвиток первинної медико-санітарної допомоги на принципах сімейної медицини одним із ключових завдань для країн Європи [10].

За таких умов зростає роль первинної ланки медичної допомоги у забезпеченні амбулаторного лікування хворих на туберкульоз – сімейна медицина. Функціональні обов'язки лікаря загальної практики - сімейного лікаря

щодо участі у здійсненні протитуберкульозних заходів не обмежуються лише організацією амбулаторного лікування хворих. Не менш важливою є роль сімейних лікарів у виявленні хворих на туберкульоз, а також у профілактиці туберкульозу [11].

На даний час організація проведення протитуберкульозних заходів, як протитуберкульозною службою, так і загальною медичною мережею в Україні потребує подальшого реформування. У цьому контексті зростає роль підвищення кваліфікації сімейних лікарів на циклах тематичного удосконалення щодо медико-фармацевтичної допомоги пацієнтам із туберкульозом в системі безперервного післядипломного розвитку.

Мета. Опрацювати навчально-методичне конструювання на тематичному циклі «Туберкульоз: медико-фармацевтична допомога, юридичний супровід» для лікарів загальної практики, сімейних лікарів з використанням технологій дистанційного навчання (програми Viber, Zoom, Google Classroom, Google Workspace тощо).

Матеріали та методи. Навчально-методичне конструювання тематики удосконалення лікарів проводилося з березня по червень 2023 р. Контингент слухачів – сімейні лікарі Кіровоградської області. Опрацьовано нормативні матеріали (більше 270), навчально-методичні рекомендації (більше 33), методичні розробки до лекційних, семінарських, практичних та самостійних занять кафедр фармації Луганського державного медичного університету і організації та економіки фармації, технології ліків та біофармації Львівського медичного університету. Приведено технології навчально-методичного конструювання на циклі тематичного удосконалення (ТУ) «Туберкульоз: медико-фармацевтична допомога, юридичний супровід» для лікарів лікувального, педіатричного та стоматологічного профілю.

Використано методи нормативно-правового, документального, системного, соціологічного, графічного та табличного аналізу. Для дистанційного навчання використовували програми Viber, Zoom, Google Classroom, Google Workspace тощо.

Стаття є фрагментом науково-дослідних робіт ТзОВ «Львівський медичний університет» за темою «Удосконалення системи обігу ліків під час фармакотерапії на засадах доказової і судової фармації, організації, технології, біофармації та фармацевтичного права» (номер державної реєстрації 0120U105348, термін виконання 2021-2026); Харківської медичної академії післядипломної освіти за темами «Удосконалення організаційно-правової процедури забезпечення ліками пацієнтів з позиції судової фармації, організації і управління фармацією» (номер державної реєстрації 0116U003137, термін виконання 2016–2020 рр.) та «Фармацевтичне та медичне право: інтегровані підходи до системи обігу ліків з позиції судової фармації та організації фармацевтичної справи» (номер державної реєстрації 0121 U000031, термін виконання 2021-2026 рр.); ДЗ «Луганський державний медичний університет» «Концептуальні міждисциплінарні підходи до фармацевтичного забезпечення та доступності лікарських засобів з урахуванням організаційно-правових, технологічних, аналітичних, фармакогностичних, судово-фармацевтичних, клініко-фармакологічних, фармакоекономічних, маркетингових та соціально-економічних компетенцій (номер державної реєстрації 0123U101632, термін 2023-2027 рр.).

Результати та обговорення. Туберкульоз (від лат. Tuberculum – грибок + osis) – інфекційне захворювання, збудником якого є мікобактерія туберкульозу.

Лікування туберкульозу є складним та тривалим процесом, який зазвичай вимагає спеціалізованої медичної допомоги. Сімейні лікарі можуть бути включені у процес лікування та фармакотерапії туберкульозу. Сімейні лікарі співпрацюють з інфекціоністами або пульмонологами, що мають спеціальні знання і досвід у фтизіатрії.

Фармакотерапія туберкульозу включає комбінацію антибактеріальних препаратів, таких як ізоніазид, рифампіцин, етамбутол і піразинамід. Ці препарати мають потужну дію проти бактерії *Mycobacterium tuberculosis*, що спричиняє туберкульоз. Для ефективного контролю за лікуванням туберкульозу необхідно забезпечити правильне призначення, контроль якості

протитуберкульозних препаратів, оцінювати результати лабораторних досліджень та контролювати стан пацієнта [12-16].

Сімейні лікарі можуть відігравати важливу роль у виявленні симптомів туберкульозу, направленні пацієнтів на спеціалізоване обстеження та початкове лікування. Сімейні лікарі забезпечують нагляд за пацієнтами під час фармакотерапії, контролюють дотримання розкладу та режиму лікування. Спостерігають за можливими побічними ефектами антибактеріальних препаратів [17-23].

У програмі медичних гарантій передбачено фінансування пакету «Супровід та лікування дорослих і дітей, хворих на туберкульоз, на первинному рівні медичної допомоги» [24].

Один з ключових акцентів в Програмі медичних гарантій є наближення медичної допомоги до пацієнта. Прикладом того, як це відбувається, є новий пакет «Супровід та лікування дорослих та дітей, хворих на туберкульоз, на первинному рівні медичної допомоги». Він поліпшує доступність та якість медичних послуг для пацієнтів з туберкульозом. Надавачі первинної медичної допомоги за бажанням укладають договір на такий пакет медичних послуг і отримують за це додаткову оплату. Тариф на супровід і лікування дорослих та дітей, хворих на туберкульоз, на первинному рівні медичної допомоги становить 775 гривень за 1 пацієнта в місяць. До тарифу встановлюються коригувальні коефіцієнти, які стимулюють ефективне лікування. Коефіцієнт 2 — за місяць, в якому пацієнт досяг результату “вилікуваний” і «лікування завершено» за даними електронної системи охорони здоров'я та 0,75 — за кожен місяць, в якому пацієнт продовжує лікування [24].

Таке надання протитуберкульозної допомоги наближає послугу до пацієнтів і забезпечує безперервність лікування. Тобто як тільки пацієнт перестає виділяти мікобактерію туберкульозу, що має лабораторне підтвердження, він може лікуватися амбулаторно та жити соціально повноцінним життям. Перебуваючи не в лікарні, а в комфортних умовах удома. А сімейний лікар контролює вживання пацієнтом ліків та результативність лікування.

Для отримання медико-фармацевтичної допомоги безоплатно, пацієнт повинен мати електронне направлення з відповідним діагнозом, видане лікарем-фтизіатром. Пацієнт звертається у найближчий заклад первинної допомоги, який має контракт з Національною службою здоров'я України за пакетом «Супровід та лікування дорослих та дітей, хворих на туберкульоз, на первинному рівні медичної допомоги».

До нового пакета входить контрольоване лікування, моніторинг, нагляд, психосоціальна підтримка пацієнтів. А також:

- динамічне спостереження за станом пацієнта,
 - організація забору біологічного матеріалу для подальшого дослідження в регіональному фтизіопульмонологічному центрі,
 - визначення спільно з пацієнтом моделі лікування на підставі рекомендації лікаря-фтизіатра та лікарів інших спеціальностей у разі супутніх патологій,
 - організація та забезпечення пацієнтів протитуберкульозними препаратами.
- Ці ліки сімейні лікарі отримуватимуть від фтизіатричних та пульмонологічних центрів [24].

Робоча програма циклу тематичного удосконалення «Туберкульоз: медико-фармацевтична допомога, юридичний супровід» призначена для підготовки спеціалістів за фахом «Медицина» і є нормативним документом, в якому визначається зміст навчання на циклі та встановлено вимоги щодо обсягу та рівня професійної підготовки фахівця [25].

Складник освіти: Післядипломна освіта.

Спеціальність: «Медицина».

Професійна кваліфікація: сімейні лікарі.

Тривалість навчання: 2 тижня (72 год.).

Під час навчання використовуються такі методи:

- 1) Оволодіння новими знаннями/інформування: лекції, бесіда, дискусії, демонстрація відеоматеріалів, консультування, групове навчання;

2) Формування компетентностей, закріплення знань та формування ставлення: симуляція, рольова гра, консультація з адвокатом, обговорення в малих групах;

3) Діагностування, перевірки та оцінювання, стимулювання та мотивації: бесіда, спостереження, усне опитування, тестування/он-лайн консультування, письмова самостійна робота, виконання індивідуальних завдань; контроль, само- і взаємоконтроль, корекція, само- і взаємо корекція; формальне й неформальне оцінювання роботи.

Програма включає в себе наступні курси:

Медико-фармацевтична допомога. Медична рецептура. Фармацевтичне забезпечення. Правила обігу та доступність лікарських засобів клініко-фармакологічних номенклатурно-правових і класифікаційно-правових груп під час фармакотерапії туберкульозу. Контроль якості лікарських протитуберкульозних засобів
Медичне і фармацевтичне право. Судова фармація. Юридичний супровід в системі правовідносин «лікар-пацієнт-фармацевт-адвокат» під час фармакотерапії туберкульозу
Доказова медицина. Доказова фармація. Клінічна фармакологія. Клінічна фармація. Клінічні протоколи. Стандарти лікування. Особливості раціональної фармакотерапії туберкульозу в клінічній практиці
Підсумковий контроль

Робота слухачів (сімейні лікарі) на платформі Google Classroom, Google Workspace контролювалася викладачами кафедри фармації Державного закладу «Луганський державний медичний університет». Після завершення навчання та виконання навчального плану слухачі пройшли анонімне анкетування: 98% вказали, що навчання було якісним, доступним, інформативним, допомогло отримати у Національній службі здоров'я України пакет медичних гарантій для туберкульозу. Адміністрація закладу охорони здоров'я, які замовили цикл для

лікарів загальної практики – сімейних лікарів написали лист подяку Ректору університету.

Висновки. Опрацьовано навчально-методичне конструювання на тематичному циклі «Туберкульоз: медико-фармацевтична допомога, юридичний супровід» для лікарів загальної практики, сімейних лікарів з використанням технологій дистанційного навчання (програми Viber, Zoom, Google Classroom, Google Workspace тощо). Доведено, що одну із основних загроз для здоров'я людства на сучасному етапі становлять інфекційні захворювання, зокрема туберкульоз. Обґрунтовано про зростання ролі підвищення кваліфікації сімейних лікарів на циклах тематичного удосконалення щодо медико-фармацевтичної допомоги пацієнтам із туберкульозом в системі безперервного післядипломного розвитку. Професорсько-викладацький склад та науковці кафедри фармації державного закладу «Луганський державний медичний університет» успішно проводять підвищення кваліфікації лікарів і фармацевтів з використанням технологій дистанційного навчання і 98% слухачів задоволені пройденими курсами. Кафедра активно співпрацює з професорсько-викладацьким складом та науковцями інших ВУЗів України, країн СНД та ЄС. Пандемія COVID-19 (штами «Дельта», «Омікрон») та воєнні дії в Україні сприяли оптимізації роботи в режимі он-лайн, що вимагають освоєння нових навичок роботи в мережі Інтернет та додаткового навантаження на професорсько-викладацький склад кафедри (індивідуальна праця із слухачами, інтернами в зручний для них час та вихідні дні тощо).

Конфлікт інтересів. Автори засвідчують, що не мають конфлікту інтересів та/або конкуруючих інтересів.

Фінансування. Жодна державна або приватна установа не фінансувала це дослідження.

Список літератури.

1. Shapovalova V. Forensic and pharmaceutical risks in the organization of pharmacotherapy of covid, post-covid and long-covid disorders. COVID-19 and

- vaccination practice standards. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 4. P.1–24. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i4.69>.
2. Shapovalova V. Monkeypox virus – new challenges of modernity: experimental organizational and legal, clinical and pharmacological studies. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol.2. N.3. P.1-15. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i3.54>.
 3. Shapovalova V.A., Zbrozhek S.I., Shapovalov V.V. et al. Coronavirus disease pandemia 2019: growth of epidemic dangers. *Acta scientific pharmaceutical sciences*. 2020. Vol. 4. Iss. 7. P. 61–68. URL: <https://www.actascientific.com/ASPS/ASPS-04-0559.php>.
 4. Shapovalova V. An Innovative multidisciplinary study of the availability of coronavirus vaccines in the world. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol.2. No.2. P.1-17 URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i2.45>.
 5. Hayduchok I., Shapovalov V. Covid-19: multidisciplinary researches of forensic and pharmaceutical risks and causal relationships of unqualified medical care for patients during pandemic. 2022. *SSP Modern Law and Practice*. Vol.2. No.1. P.1-25. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v2i1.39>
 6. Смертність від туберкульозу в Європі зростає вперше за 20 років. *Європейська правда*. 24.03.2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/24/7158617/>
 7. Петренко В.І., Тодоріко Л.Д., Гришук Л.А. та ін. Фтизіатрія: нац. підручник. К. : ВСВ «Медицина», 2015. 472 с.
 8. МОЗ: Україна на другому місці в Європі за захворюваністю на туберкульоз. *LB.ua*. 25.06.2018. URL: https://lb.ua/society/2018/06/25/401255_minzdrav_ukraina_nahoditsya.html
 9. Роль сімейного лікаря у веденні пацієнтів з туберкульозом, основні вимоги та послідовність дій. 23.03.2020. URL: <https://healthcenter.od.ua/2020/03/23/rol-simejnogo-likarya-u-vedenni-pacziientiv-z-tuberkulozom/>
 10. Супровід та лікування дорослих та дітей, хворих на туберкульоз, на первинному рівні медичної допомоги. URL: <http://lunghealth.lviv.ua/inform->

[articles/583-suprovid-ta-likuvannya-doroslikh-ta-ditej-khvorikh-na-tuberkuloz-na-pervinnomu-rivni-medichnoji-dopomogi](https://www.ifp.kiev.ua/ftp1/metoddoc/mr_3_2016.pdf)

11. Роль закладів первинної медичної допомоги у виявленні, лікуванні та профілактиці туберкульозу при реформуванні охорони здоров'я і вдосконаленні протитуберкульозних заходів: методичний посібник. Київ: ДУ “Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України”, 2016. 44 с. URL: http://www.ifp.kiev.ua/ftp1/metoddoc/mr_3_2016.pdf

12. Туберкульоз. Клінічна настанова заснована на доказових даних. Оновлена у січні 2023 року. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_11_18_kn_tuberkuloz.pdf

13. Туберкульоз. Клінічна настанова заснована на доказах. URL: <https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/klinichna-nastanova-tuberkuloz-sichen-2023.pdf>

14. Наказ МОЗ від 19.01.2023 р. №102 «Про затвердження стандартів медичної допомоги «Туберкульоз» URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/43242-dn_102_19012023.pdf

15. Стандарти медичної допомоги «Туберкульоз» URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/43243-dn_102_19012023_dod.pdf

16. Gryzodub O., Shapovalov V. Quality systems in Pharmacy: multidisciplinary context of the State Pharmacopoeia of Ukraine. *SSP Modern Law and Practice*. 2023. Vol.3. No.1. P.1-23. URL: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v3i1.81>

17. Наказ МОЗ України від 19.07.2005 р. № 360 «Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і вироби медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків та вимог-замовлень». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05>

18. Наказ МОЗ України від 17.08.2007 р. № 490 «Про затвердження Переліків отруйних та сильнодіючих лікарських засобів». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1007-07>
19. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 р. № 589 «Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/589-2009-п>
20. Наказ МОЗ України від 07.08.2015 № 494 «Про деякі питання придбання, перевезення, зберігання, відпуску, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
21. Шаповалов В.В., Комар Л.О., Омельченко В.О. Режим контролю лікарських засобів різних класифікаційно-правових груп. Комбіновані лікарські засоби : навчально-методичний посібник для самостійної роботи. Х.: ХМАПО, 2017. – 26 с.
22. Шаповалова В.О., Шаповалов В.В., Бутко А.Ю. та ін. Клініко-фармакологічна та фармацевтична характеристика лікарських препаратів, що впливають на нервову систему: навчально-методичний посібник для самостійної роботи. 1-ше видання. Харків-Київ: ХМАПО, 2017. 60 с.
23. Шаповалова В.О., Гудзенко А.О., Радіонова В.О. та ін. Клініко-фармакологічна та фармацевтична характеристика лікарських препаратів, що впливають на нервову систему: навчально-методичний посібник для самостійної роботи. 2-е видання. Харків : ХМАПО, 2017. 40 с.
24. НСЗУ про супровід та лікування пацієнтів з туберкульозом. Національна служба здоров'я України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nszu-pro-suprovid-ta-likuvannya-paciyentiv-z-tuberkulozom>
25. Шаповалов В.В., Шаповалова В.О., Ткаченко В.Г., Осинцева А.О. Робоча програма циклу тематичного удосконалення «Туберкульоз: медико-фармацевтична допомога, юридичний супровід». ДЗ «ЛДМУ». 2023. 12с. URL: <https://classroom.google.com/u/0/c/NjEyMjE3MDg5NTE0>